ARKEOLOJİNİN YENİ KEŞFİ: KANDIRA KYBELESİ

Serkan Gedük ◆ Günay Karahan

▼

[...]
ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSE KYBELE, MAGNA MATER OLARAK KENDİSİNİ GÖSTERMEKTEDİR. ETİMOLOJİK OLARAK İNCELENDİĞİNDE İSE KYBELE İSMİ İLE İLK OLARAK MÖ 7. YÜZYILDA PHRYG YAZITLARINDA KARŞILAŞIRIZ. BU YAZITLARDA TANRIÇA MATAR OLARAK İFADE EDİLMEKTEDİR. MATAR, PHRYG DİLİNDE 'ANA' ANLAMINA GELMEKTEDİR.

Kybele-Kubaba-Kybebe-Kubebe

Ana Tanrıça [Kybele] kültü denildiğinde kronolojik olarak Kybele'nin her toplumda farklı isimlerle tanımlandığını görürüz. Hitit Uygarlığı'nda Hepat, Geç Hitit Döneminde Kubaba, Phryg [Frig] Uygarlığı'nda Matar-Kybele, Hellenlerde ise Kybele olarak karşımıza çıkar. Roma İmparatorluğu'nda ise Kybele, Magna Mater olarak kendisini göstermektedir. Etimolojik olarak incelendiğinde ise Kybele ismi ile ilk olarak MÖ 7. yüzyılda Phryg yazıtlarında karşılaşırız. Bu yazıtlarda tanrıça Matar olarak ifade edilmektedir. Matar, Phryg dilinde 'Ana' anlamına gelmektedir.

Zaman İçinde Değişen Kybele

Kybele'nin ikonografisini oluşturduğu bilinen ilk eser MÖ 7. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu tip, MÖ 9. ve 8. yüzyıllarda görülen Geç Hitit tipi ile kaynaştırılmıştır. Geç Hitit geleneğine ait alıcı kuş ve aslan, Tunç Çağı Anadolu'sunda dinsel simge olarak kullanılan atribülerdir. Hellenistik Döneme kadar Phryg biçimiyle kullanılmış, sonrasında Hellenleşen görünümü Roma Döneminde kullanılmaya devam etmiştir. MÖ 6. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise neredeyse tamamıyla Hellenleşmiş Kybele tipi, bir tahtta oturur biçimde gösterilmektedir. İki yanında aslan ile tahtta oturan Kybele'nin ilk örneği ise, MÖ 5. yüzyıl sonlarında Atina Agorası Metroon Tapınağı için Phidias'ın öğrencisi olan Agorakritos tarafından yapılan Meter kabartmasıdır. Ancak günümüze ulaşamamıştır. Eserin tasvirine yazılı kaynaklardan ulaşılmaktadır. İki yanında aslan ile oturan ve elinde tympanon ve phiale tutan Kybele ikonografisine uygun Atina Agorası'ndan Meter'e adanmış kabartma, en eski betimlerinden biri olarak görülür.

Doğanın Anası Kybele'nin Evi: Mağaralar

Bizanslı antik yazar Hesychios, Kybela kelimesinin "Phrygia'nın dağları, mağaralar ve oyuklar anlamına geldiğini belirtir. Ayrıca Kybele kelimesinin doğal ya da yapay bir mağara içeren dağ anlamına geldiği düşünülmektedir. Bunun dışında Μήτηρ ἀπὸ σπηλείου, Mağara'nın Anası; Μήτηρ ἐπήκοος, Kulak veren Ana; Μήτηρ τετραπροσώπος, dört yüzlü Ana / her şeyi gören Ana gibi birçok sıfat edinen tanrıçanın bu durumu kültünün çok fazla yayıldığını göstermektedir. Kybele kültünde oldukça önemli bir yer tutan mağara, tanrıçanın evi olarak görülür. Kybele-Attis mitinde Attis'in çam ağacı altında kendisini hadım etmesinden sonra tanrıça onun bütün parçalarını gömmüştür aynı zamanda bu parçaları ve çam ağacını mağarasına taşımıştır. Cepheleri genellikle bir tapınağın girişi biçiminde işlenen kaya ya da mağara girişlerinden dolayı mağaralar tanrıçanın dağ evi olarak görülür. Bithynia Bölgesi'nde Ana Tanrıça Kybele'nin kültüne ait kutsal alanlar mevcuttur ancak şimdiye kadar Ana Tanrıçaya adanmış bir mağaranın varlığına rastlanmamıştır. Bölgede Kybele kültüne ait kutsal alanlar arasında Bilecik'in Vezirhan ilçesindeki "Merdivenli Kaya", Bolu-Göynük'e bağlı Soğukçam yakınlarındaki "Türbeönü Kayası", Bursa-İznik'te Nikaia antik kentinin kuzeyinde bulunan nekropol alanında "Merdivenli Kaya" yer almaktadır. Ayrıca Kocaeli-Körfez'de de iki tane kutsal alan mevcuttur. Bunlardan

ARKEOLOJİNİN YENİ KEŞFİ: KANDIRA KYBELESİ

Kandıra Kybelesi, Kocaeli Müze Müdürlüğü Arşivi ▼

▼ Mağaranın çökmüş bölümünde yer alan sunaklar

birincisi İlim Tepe-Belen Mevkii'deki Ana Tanrıça ve Güneş kültüne aynı anda tapındıklarını gösteren alan; diğeri de İlim Tepe mahallesine yakın bir yerde bulunan Kybele kültü kutsal alanıdır. Bölgede Kybele kültüne dair çok fazla buluntu ve kutsal alan olmasının yanı sıra Ana Tanrıça Kybele'ye adanmış bir mağaranın bölgede ilk kez keşfedilmesi, Anadolu ve dünya arkeolojisi için oldukça önemlidir. Mağara, Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde Yağbolu mevkiinde konumlanmıştır ve bu alanın yakın ve uzak çevresinde önemli su kaynakları yer almaktadır. Yakın çevresinde bulunan Kocadere, mağara için önemli bir su kaynağıdır. Komşu kent Sakarya'dan geçen Sangarius [Sakarya] Nehri'nin Kybele kültü için ne kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Kybele-Attis mit varyasyonlarında da geçen Sangarius'un kızı Nana'nın Kybele olduğu düşünülmektedir. Mitte Agdistis'i etkisiz hale getirmek için Zeus, Dionysos'tan Sangarius Nehri'ne şarap dökmesini ister. Sangarius Nehri'nden su içerek Agdistis etkisiz hale getirilir. Sakarya Nehri'ne yakın konumu, bu mağaranın, Kybele tapınımı için önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

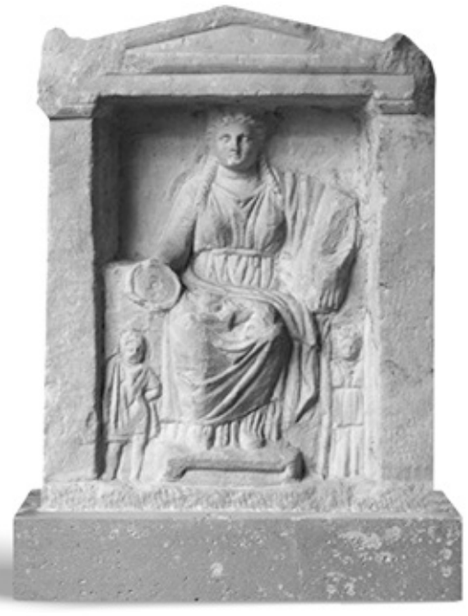
▼

MAĞARADA BULUNMUŞ OLAN YAZITLI VE KYBELE TASVİRLİ SUNAĞIN ÖN CEPHESİ BİR TAPINAĞIN ÖN CEPHESİ OLARAK İŞLENMİŞTİR. TANRIÇA İKİ SÜTUNLU ÜÇGEN ALINLIKLI BİR NAİSKOSUN İÇERİSİNDE BİR TAHTA OTURMAKTA VE SADECE SOL YANINDA BİR ASLAN BETİMİ VARDIR.

Kandıra Kybelesi

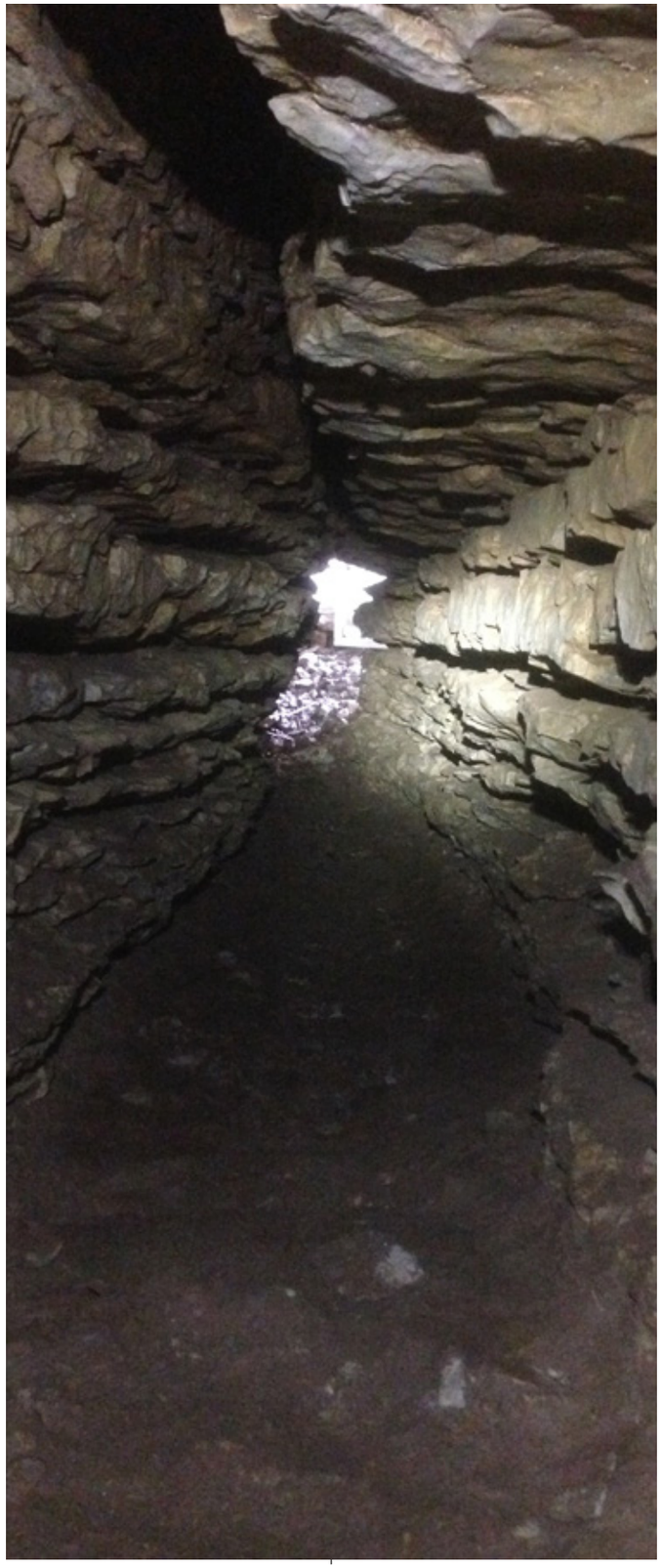
Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde Hacılar köyüne bağlı Yağbolu/Yağbulu mevkiinde Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından bir mağara tespit edilmiştir. Mağaranın hemen güneybatısında su kaynağı yer alır. Ayrıca bu su kaynağından kuzeye ormanın içine doğru devam edildiğinde bir başka

▼ Atina Agorası'ndan Meter Naiskosu, MÖ 4. yüzyıl Antik Agora Müzesi

Romalılar, bir türlü Kartacalıları yenilgiye uğratamaz. Kahinler aracılıyla zaferin ancak **Frigyadaki Pessinus Kibele tapınağından, tanrıçanın kara heykelini** Roma'ya getirebilirlerse mümkün olacağını öğrenirler. Romalılar da taşı ve beraberinde getirdiği Kibele kültürünü Roma'ya taşırlar.

▾ Mağranın çıkış kısmını gösteren koridor

mağara ile daha karşılaşılmaktadır. Bu mağaranın içinde de dolgu toprak ve su vardır. Mağaranın yakın çevresinde Kocadere deresi bulunduğundan muhtemelen mağara yakınındaki bu su kaynağı Kocadere'ye bağlanmaktadır. Mağara tam anlamıyla ormanın içerisinde ağaçlarla kaplı ve su kaynağı kenarında bir alanda yer almaktadır. Kybele kült törenlerinin olmazsa olmazı su kaynağı ve mağara çevresinde bulunan çam ağaçları bu alanda da kendini göstermektedir.

Mağaranın içerisinde yapılan araştırmalarda kandiller, seramik parçaları ve Kybele kabartmalı yazıtlı bir sunak tespit edilmiştir. Yakın zamanda defineciler tarafından mağaradan çalınan sunak, müze müdürlüğünün ve kolluk kuvvetlerinin titiz çalışmasıyla bulunarak müze müdürlüğüne teslim edilmiştir.

Mağarada bulunmuş olan yazıtlı ve Kybele tasvirli sunağın ön cephesi bir tapınağın ön cephesi olarak işlenmiştir. Tanrıça iki sütunlu üçgen alınlıklı bir naiskosun içerisinde bir tahta oturmakta ve sadece sol yanında bir aslan betimi vardır. Üçgen alınlığın hemen üst kısmında yazıt mevcuttur. Ancak yazıt deforme olduğundan okunamamaktadır.

Tahtta oturan tanrıçanın başında yüksek olmayan bir polos ya da sur tacı yer almaktadır. Tanrıçanın yüzü çok fazla deforme olup aşınmıştır. Kısa kollu bir khitonun üzerine hymation giymiş olan tanrıçanın sol yanında bir sunağın üzerine oturmuş aslan yer alır. Aslan kükrer gibi tasvir edilmiştir. Sol dirseğini aslanın başına yaslamış olan tanrıça sol eli ile başını ya da tacını tutar. Tanrıçanın ayakları bölgenin bazı diğer Kybele betimlerinde olduğu gibi bir tabure üzerine değil; direkt yere basmaktadır. Phiale/patera tuttuğu düşünülen sağ eli ise kırık ve eksiktir. Ancak phialenin bir kısmı korunmuştur. Tüm bunlar incelendiğinde tanrıçanın stilinden dolayı Kandıra Kybelesi'nin Roma Dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Kandıra Kybelesi oldukça ünik bir eserdir. Eserin 'tam anlamıyla' bir benzeri bulunmadığından yerel bir ustanın elinden çıktığı düşünülmektedir. ■

KENDİNİ
BULMANIN
#biryolunubul

FORD RANGER

• 2.0L 213 PS 500 Nm Yenilenen Güçlü Motor
• 10 İleri Otomatik Şanzıman
• Gelişmiş Otomatik Park Sistemi
• HID Bi-Xenon & LED Sis Farları
• Easylift Arka Bagaj Kapağı
ve çok daha fazlasıyla Ford Ranger, kendini bulman için seni bekliyor.
Detaylı bilgi: ford.com.tr

Koç

Ford

İlanda kullanılan araç görseli ile pazara sunulan araç arasında donanımsal ve görsel açıdan farklılıklar olabilir.

▾ Ana Tanrıça Kybele heykeli, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Frigya dönemine ait (MÖ 6. yüzyıl) kireçtaşından (boy: 126 cm)

KYBELE KÜLTÜNÜN TARİHSEL İZLEKLERİ

Kibele veya Kybele [Magna Mater: Tanrıların anası], Anadolu kökenli bir ana tanrıçadır. Ana tanrıça inancı, birçok kültürde farklı isimlerle yer alır. Hellas anakarasında Rhea, **özellikle Roma Dönemi** Mısır kültüründe İsis ve Yunan adaşı gibi bekaretle değil, doğurganlık ve bereketle ilişkilendirilen Efes Artemis'i [Ionia Kybelesi], belli başlı ana tanrıça figürleridir.

MÖ 7000 – 6500

Tarihte, Akdeniz çevresinde, Asya'da ve kuzey ülkelerinde birçok kültür ve uygarlıkta çeşitli isimlerle anılan bir Ana Tanrıça kültü ile karşılaşmak mümkündür. Anadolu'da yapılan kazılar, ana tanrıça figürünün MÖ 7000 - 6500'lere kadar dayandığını ortaya çıkartmıştır. Analığı, üremeyi, dişiliği, hayatın sürmesini ve dolayısıyla bereketi simgeleyen tanrıça, ayakta, oturmuş ya da uzanmış olarak betimlenir; düzgün vücudu her zaman tasvir konusudur.

MÖ 3000 – 1200

Anadolu'da MÖ 3000'lerde Tunç Çağı'nın başlangıcında ve MÖ 2000'lerde Hitit uygarlığında Ana Tanrıça inancının sürdüğü, kazılarda elde edilen idollerden ve heykelciklerden anlaşılmaktadır. Bunlar biçimsel olarak Neolitik'in figürinlerinden farklı olmakla beraber dişil gücün o devirde de devam etmiş olduğunu göstermektedirler.

MÖ 1275 –

Hititler Anadolulu Ana Tanrıça'nın yanı sıra Mezopotamya uygarlığının doğaya hükmeden tanrılarına da tapınmaya başlamışlardır. İmparatorluğun sonlarına doğru Kral III. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa çiftinin hükümdarlığı zamanında ülkede dinde sadeleşmeyi gerçekleştirecek bir dizi reform hareketi başlatılmıştır.

MÖ 1190 –

MÖ 9. ve 8. yüzyıllarda, Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit politik merkezlerinden biri olan Kargamış'ta Ana Tanrıça'ya "Kubaba" adıyla tapınılmıştır. Geç Hititler'in Kubaba'sının görsel imgeleri ile Phrygia'nın Ana Tanrıçası arasında özellikle dış görünüş açısından benzerlikler vardır.

MÖ 900 –

Urartular, çerçeveyi, arkasında Ana Tanrıça'nın bulunduğu kapalı bir kapı gibi tasarlanmış; Phrygler ise Ana Tanrıça'yı genellikle bu çerçeve içinde göstermişlerdir. [...] Ana Tanrıça Kültü hakkında asıl bilgi kaynağı, tüm Phrygia kültürel etki alanına yayılmış olan zengin arkeolojik malzemedir.

GELECEĞİ KONUŞALIM
PODCAST KANALINDA
DİNLEYECEK ÇOK ŞEY VAR!
Girişimcilikten yapay zekaya, tarımdan sürdürülebilirliğe birçok konuda teknolojik gelişmeleri ve geleceğin dünyasını konuştuğumuz "Geleceği Konuşalım" podcast kanalımızda, her hafta yeni konular ve yeni konuklarla yayındayız!
Spotify | Apple Podcast | Google Podcast
YapıKredi
Hizmette sınır yoktur.